

Selv om nærværende Undersøgelse kun har beskæftiget sig med Kilderne til nogle kingoske Digtes *Realindhold*, vil jeg ikke tilbageholde et Par Antydninger om de litteraturhistoriske Konsekvenser af de her vundne Resultater.

To historiske Værker af Lyschander og Strelow har leveret Hovedmassen af Stoffet til det store Midterparti i „Gullands Indtagelse“. Men denne prosaiske Litteratur har ogsaa haft Betydning for Kompositionen i Kingos Digt. Naar Kingo saaledes lægger store Taler i Munden paa sine Sagnkonger, er Forbilledet ikke at søge i en fjerntliggende historisk eller poetisk Litteratur: Oratormotivet findes i de samme Kilder og paa de samme Steder, hvor Kingo har hentet det historiske Materiale til sit Poem.

Vor Digter har, som det ovenfor er paavist, laant noget Stof fra Erasmus Lætus' *Res Danicæ*. Forbindelsen mellem det latinske Digt fra 1574 og det danske fra 1676 gaar sikkert langt videre end hertil. Hos Lætus har Kingo fundet, hvad Arrebo ikke kunde bringe ham, et Forbillede for det store nationale Digt, med verdenshistorisk Perspektiv, Udgangspunkt i Tidernes Morgen og ført op til samtidige Begivenheder, med Blandingen af Historie og Topografi. Med sit store Gullandsdigt har Kingo bl. a. til Hensigt at skabe et nationalt Epos paa Modersmaalet. Skemaet hertil har han fra Lætus.

Pladsforhold har forhindret mig i at citere tilstrækkelig mange stofmæssig forbundne Passager hos Lætus og Kingo, til at Læseren kan foretage en stilistisk Sammenligning mellem de parallelle Tekster. Det vilde ellers have været let at iagttage, at ogsaa paa Kingos sproglige Udtryksform, hans Stil, har Lætus haft Indflydelse. Fænomenet kan generaliseres: ved Studiet af den danske Barokstil bør der, i højere Grad end det hidtil har været Tilfældet, regnes med Indflydelse fra den *nylatinske* Poesi (sml. Vilh. Andersen i *Tider og Typer*, Erasmus I (1907) S. 115—16).

GONDOLS ONDU

AF

F. OHRT

1. **K**ildeforhold. De uhyggelige Ord som en Kvinde i Bergens Stift, Ragnhild Tregagaas, senest Aar 1324 brugte for at forgøre sin tidligere Elsker Baard, den Nat han holdt Bryllup (*prima nocte nuptiarum*) med Bergljot, har flere Gange været Genstand for Tolkningsforsøg. Ordene var overleverede i et, iøvrigt paa Latin affattet, nu tabt Bispebrev af $\frac{3}{2}$ 1325, hvis Tekst er kendt gennem to Afskrifter (nedenfor A og B) i Københavns Universitetsbibliotek. A findes i Samlingen *Dona varia* Nr. 1 fol., Barth. E (= *Manuscripta Bartholiniana* tom. 4) p. 89; Haandskriftet er skrevet med Arne Magnussens Haand. Trylleformlens Tekst er her saaledes:

Ritt ek i fra mer gondols ondu æin þer i bak biti annar i briost þer biti þridi snui uppa þik hæimt oc ofund, oc sidan þesse ord ero lesen skall spyta uppa þan er till syngzt.

B indgaar i Samlingen *Norske Diplomer, Apographa Arnamagnæana* XII (men Haanden er ikke A. M.s), og er formentlig en direkte Afskrift af det gamle Bispebrev, ikke Afskrift af A¹. De faa Afvigelser har ikke nogen Betydning: A *hæimt*, B *hæint*; A *syngzt*, B *syngzst*.

Haandskriftet hvori A staar, har p. 1 den Oplysning, at det (altsaa ovennævnte tom. 4) indeholder Afskrifter „ex MS membraneo in folio Bibliothecæ Academiæ Hafniensis, quod manuscriptum olim pertinuit ad Ecclesiam Bergensem“. Dette gamle, nu tabte Manuskript, der formentlig er brændt 1728, har været Bergensbispernes Kopibog², og

¹ Bemærkningen om A.s og B.s Jævnbyrdighed skylder jeg Professor Jón Helgason, København.

² Jfr. Norges gamle Love IV p. 619. Hele Procesreferatet er trykt første Gang i Samlingen til det norske Folks Sprog og Historie V (1838) p. 479; derpaa i *Diplomatarium Norvegicum* IX nr. 93 p. 112, Formlen bl. a. ogsaa i A. C. Bang, *Norske Hexeformularer* p. 136 nr. 238.

vor Formels Bogførelse har sikkert været samtidig med Rettergangen mod Ragnhild.

2. *Hidtidige Forklaringer.* Det der volder Tolkningen Vanskelighed¹, er Ordene *gondols ondu* (foruden *ritt*, der almindeligt forstaaes som lig *hrind*, støder, slænger). *ondu*, der vilde være Dativ Sing. af *ond*, Aande, Sjæl, opfattes vel oftest som Flygtighedsfejl for *ondū*, d. e. *ondum*, Dativ Plur., hvortil Nomin. Sing. da kan være *ond* eller ogsaa *andi*, Aande(-dræt), Aandevæsen; i sidste Tilfælde er de paafølgende Talords Hankønsform helt i sin Orden.

Det afgørende, og det vanskeligste, er imidlertid *gondols*. Efter at den gamle, allerede af Rask² antydede, mytologiske Tydning om Valkyrjen Gøndul, omkønnet til mandligt Væsen, er opgivet, blev, svarende til de senere Aars Læggen Vægt paa Kult og Riter, den gængse Forklaring den, som dog allerede P. A. Munch havde fremsat: *gondols* er Genetiv Sing. til *gondull*, Stav, men her i Betydningen virga virilis — ud fra en Ytring af Ragnhild som meddeles længere fremme i Bispebrevet: hun havde paa Brylluppets anden Dag udtalt sin Glæde over, at Baards Genitalia, saasom forheksede (ut maleficiata), vilde blive impotente. Man kunde endelig forbinde denne Oversættelse med en anden Opfattelse af *ondu*: her skulde foreligge en Sammensætning *gondols-ondum*, d. e. *gonduls vøndum*³, smaa Stave eller Kæppe, formede som og gældende for virgæ viriles; mod denne Opfattelse af *ondu* taler dog, at Ragnhild i sin Bekendelse ellers omhyggeligt opregner hvilke Midler hun har brugt eller skulde bruge: et Sværd, Ærter, Brød, Spyt, men ikke Kæppe, Pile e. l.

3. *Formlens Formaal.* Ligningen *gondols* = virgæ virilis er imidlertid næppe den rette Tydning. En udenlandsk Formel kan her vistnok bringe os paa det rette Spor (se St. 4); men lad det først være omtalt,

¹ Tidligere Behandlinger og Bemærkninger: P. A. Munch i Fodnoter til Udgaven og Oversættelsen i Samlinger V (se ovf.); Fritzner i hans Ordbog sub *göndull*; Bang, Theol. Tidsskrift (Chria.) R. II Bd. X (1885) p. 202; Hugo Pipping, Studier i nord. filol. XVIII 3 p. 71; Magn. Olsen, Norges Indskrifter med de ældre Runer III p. 167 med Anm. 2.

² Hos Suhm, Hist. af Danm. XII (1824) p. 366, idet Rask gengiver: „Gönduls (Gandlar?) öndum“ og oversætter: Gönduls Aander.

³ Professor Magn. Olsen har i sin Tid velvilligt henvist mig til Norén, Altisl. Gramm. (4. Udg. § 148) *botolsoko* d. e. *Botolfs vöku*, o. l. F.

at den nu gængse Tydning frembyder adskillig Vanskelighed. I sig selv er Penis' Aande og Penis' Aander noget lidet indlysende noget. Videre maatte disse Udtryk vel snarest betyde Aande eller Aand der udgaar fra P. eller vækker P., og ikke tværtimod noget der svækker Kraften. Vigtigst er dog de Sætninger i selve Trylleformlen der udtaler dens Formaal, *æin* osv.; ikke med et eneste Ord antydes her, at der skulde tilsigtes Svækkelse eller Ophævelse af den tidligere Elskers potentia. Men netop den Del af en Formel der udtrykker dens Formaal maa normalt være afgørende for Forstaaelsen af dens enkelte Led. Gondols Udsendinge faar den Opgave at bide i Bryst og i Ryg samt volde Had og Fjendskab. Dermed stemmer, at Ragnhild ifølge Bispebrevet overgav sig til Djævelen „for at saa Uenighedens og Nagets Klinte mellem Baard og Bergljot“ (ut inter Barderum [et] Berghliotam dissensionum et rancorum zizania seminaret), og at det just var for at opnaa dette (ad perficienda prædicta) hun fremsagde Formlen. Hertil synes det særlig godt at passe, at R. havde anbragt et Sværd ved Brudesengens Hovedgærde (efter en Vending i Bispebrevet at dømme: samtidigt med at hun fremsagde Formlen).

Det ligger nær, modsætningsvis at jævnstille en yndet nytysk Skadeformel, der iøvrigt frembyder Lighed: „Ich NN thu dich anhauchen (jfr. *ondu*?), drei Blutstropfen thu ich dir entziehen, den ersten aus deinem Herzen, den andern aus deiner Leber, den dritten aus deiner Lebenskraft; damit nehme ich dir deine Stärke und Mannschaft“¹ (aliter: Manneskraft). Og selv med denne Formel, hvor „Mannschaft“ nærmest leder Tanken hen paa Erotica, tilstræbes mulig endda ikke, i hvert Fald ikke altid, Impotens; een af Varianterne² har den (noget vage) Overskrift „Einem die Kraft zu nehmen“; men en anden „Einen zu bezwingen, der sonst vielen gewachsen wäre“, her er Talen altsaa nærmest om Slagsmaal og Styrke til at slaas; en tredje, dog med noget lempet Tekst, har „Festmachung gegen seine Feinde“.

Den paaheksede Impotens om hvilken der ganske visst tillige er Tale

¹ Saaledes efter Kuhn, Sagen aus Westfalen II p. 91.

² De følgende Eksempler: Kuhn som ovenfor; Zeitschr. f. österreich. Volkskunde 2 p. 154; Württemberg. Vierteljahrshfte f. Landesgeschichte 13 nr. 188 (fra den trykte „Albertus Magnus“).

(se ovf.), har Ragnhild snarere tilstræbt paa anden Vis, mulig ved de fem Ærter (og de fem Brød?) hun ifølge Beretningen lagde i Brudesengen. Et lignende Middel, nemlig haarde Bønner (grana fabarum), lagte under Sengen eller paa Tærsklen, omtaler den næsten samtidige Læge Arnald af Villanova, død c. 1311, som et Maleficium pessimum til at hindre Samleje¹.

Hensigten med selve Ordformlen har for Ragnhild sikkert været det at bringe „Had og Avind“ over Ofret²; og Offer var vel — trods Formlens „dig“ — baade Brudgom og Brud gensidigt, man jævnføre Bispebrevets „inter“; i al Fald ikke blot Brudgommen, thi efter Brylluppet forskød Baard Bergljot. I *gondols ondu* maa der gæmme sig noget som var egnet dels til at „bide“, dels, realiter, til at gøre Ofret til Genstand for Had.

4. *En sydlig Parallel fra Aar 1407.* Ragnhilds Formel er bygget paa samme Maade som talrige Formler baade i Norden og i sydligere Lande. Trylleramser om tre Væsener og deres Virkemaader³, af hvilke den sidste er den afgørende, er kendt sydpaa i al Fald siden 4de Hundredeaar (Marcellus fra Bordeaux). Ved en Proces i Basel c. 80 Aar efter Rettergangen mod Ragnhild Tregagaas, nemlig Aar 1407, kom det frem at den Anklagede, „Die Stammlerin“, havde brugt en Besværgelse for at tvinge til Elskov⁴. Det er denne Formels første Stykke der har Interesse for os her:

„Ich sich [dvs. sehe] dir näch und sende dir näch nün gewere wolffe, drie die dich zerbyssent, drie die dich zerryssent, drie die dir din hertzlich blüt uss lappent und sügent“.

Det der følger, er i Virkeligheden en helt anden Formel, knyttet til ved et „og“; først her indtræder Elskovsmomentet. For Kontrollens Skyld meddeler vi ogsaa disse Ord: „und lege dich har (dvs. hierher)

¹ Efter Ad. Franz, Die kirchlichen Benediktionen im Mittelalter II p. 179.

² At dette er Formlens (sidste) Formaal, er forlængst indset; se saal. Suhm, Hist. af Danm. XII (1824) p. 111 „For at stifte Uenighed mellem Barder og Bergljot havde hun brugt Besværelser“; Bang, Hexefml. p. 136, der sætter som Overskrift „At vække Splid mellem Ægtefolk“. Rask, hos Suhm p. 366 har videre rigtigt set, at Formlen oprindeligt maa være ment som Skadeformel til at gøre et Menneske alm enforhad; han oversætter nemlig *suni* osv. ved „paadrage dig (alles) Had og Avind“.

³ Jfr. Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens, Artikel „Dreifraunensegen“.

⁴ Schweizerisches Archiv f. Volkskunde 6 p. 65.

zu dieser glüt, din sinne und ouch dinen mü, din schlaffen und din wachen, din essen und din trinken. Das dü min in dinem hertzen ze güttem nyemer mögest vergessen. Dir müsse näch mir werden als wunder wê als dem wachse by dem füre. Das helffe mir Lutzifer in der helle und alle sine gesellen“. Heksemesteren har altsaa sammenkædet en egentlig Forgørelses- eller Skadeformel (Udsendelsen af de tre Hold Ulve) med en Elskovstvangformel af gængs Type (Ofret lægges paa Glød osv.); fælles for de to Formler er blot, at Ofret skal pines (i sidste Formel er Pinen blot et Tvangsmiddel).

Ligheden mellem det første Stykke og Ragnhilds Formel er iøjnefaldende. Hovedforskellen er, at die Stammlerin's Ulve skal plage — i Enkeltformlen vel oprindeligt gøre dødssyg eller dræbe —, medens Ragnhilds Udsendinge skal paaføre Had. Ordet *gewer*, Værn, Væрге, Vaaben, maa vistnok med Udgifveren af Teksten (Hoffmann-Krayer) opfattes som Heksens Tilrettelægning af *wer*, saa at det oprindeligt var „werwölfe“, Mandulve, Varulve, der sendtes ud. Formlens Indgang genfinder vi i en gammel velsindet Udfærdsignelses Indgangsord, kendt fra 12te Hdr. af; man signer den bortdragende ved at sige: „Ic dir näch sihe, ic dir näch sendi mit minen funf fingirin funvi undi funzic engili“ osv.¹ Vi vil ikke fordybe os i det Spørgsmaal om den gode eller den slemme Indgang er den oprindeligste. Antiken, der var stærk i slemme Besværgelser, yndede saadanne Formler som bevæger eller paabyder Aandevæsener, t. Eks. Ligdæmoner, at skade eller tvinge andre².

5. *gondols.* Paa de ni Ulves Plads i Baselformlen staar i Bergenformlen *gondols* (ondu). Ligheden strækker sig vel ogsaa til dette Punkt. De magiske Magter som Ragnhild bød over, har formodentlig været Gand-ulve, Trolddomsulve. Af dem — eller af en saadan Magts

¹ Müllenhoff u. Scherer, Denkmäler deutscher Poesie und Prosa I p. 18 nr. 8. — Den „gode“ Indgang, med Trefoldigheden istedetfor Englene, er hæftet sammen med en Elskovstvangformel i en Hekseramse fra Proces i Braunschweig Aar 1585, Zschr. f. Volkskunde 15 p. 180.

² Jfr. Rheinisches Museum f. Philol. 55 p. 148 ff., 247, 260 ff; Denkschriften der Wienerakademie 36 p. 81 l. 1470 ff; Wunsch, Defixionum tabellae Atticae p. XXV. XXVII. Nyere tyske Formler kender Elver og Dværge som plagende Udsendinge, t. Eks. „Wolau, elb und elbin, zwerg und zwergin, unterwärts und oberwärts, du sollst zu dem und dem, du sollst seine beine necken . . . blut trinken“, Grimm, Deutsche Mythologie 4. Udg. III p. 502 (fra Hekseakter), jfr. Zeitschr. f. Volkskunde 25 p. 132.

Medier — sender hun tre fra sig. At bide er Ulves Art ved Bergen som ved Basel. Det første Ulvebid sker i Norsk bagtil, det andet fortil, og det tredje Angreb — og dermed vel alle de trendes akkumulerede Kraft — rammer i det Indre, forgifter hele Personen med Odium, paa drager den i hvert Tilfælde andres Had. Til Ragnhildformlens første Led „einn þér i bak biti“ kunde man jævnføre et Træk fra westfalsk Folketro i nyere Tid: En „Böhsenwolf“ er et Menneske der ved at spænde et Bælte om sig bliver til en Ulv, som springer i Ryggen paa Folk¹.

Sprogligt set vil Ligningen *gondols* = *gandúlfs* næppe være betænkelig. Forleddets *o*, opfattet som en af Efterleddets *u* omlydt Vokal, vil have en Parallel i det gængse *Björgúlfr* for *Bjargúlfr* (Bergúlfr)²; vel ogsaa i *Röndólfr* ved Siden af *Randúlfr*. Til Efterleddet *-ols* kan jævnføres t. Eks. Genitivformer af Navnet *Gunnúlfr* som *Gunnúls* Aar 1401, *Gonols* Aar 1477 (Nom. eller Acc. *Gunnolf* Aar 1322)³. Udtalen var da vel *Göndóls* (*Göndols*?). — Sættningen Gand-ulv er ellers ikke kendt. Nyere Folketro veed om Gandfluen (ogsaa kaldet Gand slet og ret?⁴), at den sendes ud for at stikke Dyr og Mennesker. — Naar selve Ordet *gandr* i den gamle Digtning, ganske vist kun en sjælden Gang⁵, staar i Betydningen Ulv, vistnok et uforklaret Faktum, tyder det vel nok paa, at Ulven har spillet en viss Rolle i norsk Magi (jfr. ndf. 7).

6. *ondu*. Opfatter vi da *gond-* som lig Gand, kunde, flygtigt set, den i St. 2 omtalte Tydning af *ondu* som *vöndum* synes at vinde ny Mulighed. I Nynorsk⁶ kan „Gann“ betegne en lille, af Træstykker sammensat Genstand til magisk Brug; og Gandpile omtales fra 17de Hundredeaar af. Men denne Tydning maa vi afvise; Vaandene passer daarlign nok til Bid og slet ikke til Ulve. Vi holder os da til Forklaringen Aand eller Aande.

¹ Wutke, Der deutsche Volksaberglaube der Gegenwart § 408. Hvilke Formen Böhsenwolf paa samme Misforstaaelse som gewerwolffe???

² Hvilket Professor Jón Helgason har henvist mig til.

³ Om alle disse Navneformer se E. H. Lind, Norsk-islandska dopnamn från medeltiden s. vv.

⁴ Ross, Norsk Ordbok s. v. *gand*.

⁵ Se Sv. Egißson, Lexicon poeticum, 2. Udg.

⁶ Niels Lid i Festschrift til Hj. Falk (1927) p. 335, 337.

Ulveaander (Ulvedæmoner) vilde maaske nok være et lovlig gejstligt Udtryk i den ellers ganske ukirkelige Formel (bedre: náttúruvur?); Ulveaande synes det ligefremmeste; en Ulvs hede og lede Aande formidler noget ugødt. Simplest er det vel saa at blive ved det overleverede *ondu* som Dativ Sing., med Ulvs Aande; vi har da i det følgende en nærliggende constructio ad sensum. Ordenstallene staar som Hankøn, idet der med hvert Aandepust farer en Ulv paa Ofret. Aandepustet som Medium kan nok forliges med Spyttet, som tilsidst kræves slynget mod den der „tilsynges“; *ritt*, *hrind*, *støder*, *slænger*, vil atter svare godt hertil. Spyt og Aandepust gaar sammen med forstærket Virkning. (Spyttet, og i Teksten en ganske lignende Klimaks som hos Ragnhild, møder vi senere i en norsk Forgørelsesformel fra 1694 (Sætersdal): „It i Haar, det andet i skind, det tredje gaar ind“, „og dertil Spøttet Hun i Døren“¹; denne Formel voldte i ett Tilfælde et Menneskes Sygdom, i et andet et Kreaturs Død).

Det har sin Interesse at se gennem hvilke Medier de ovenomtalte sydligere „Sende“-formler paa Godt eller Ondt lader Virkningen naa til den der besværges. I den fromme oldtyske Signelse fra 12te Hdr. sendes Værneenglene ud med de fem Fingre, d. e. med den signende Haandbevægelse; men ogsaa det gode Blik (*ic dir nach sihe*) spiller her en Rolle. Den ondsindede Baselformel taler kun om Blikket og lader da maaske Ulvene være udsendt ved onde „Ulveblikke“ fra Besværgeren. Trods den store Tidsafstand tør vi nok henvise til et Udtryk i nyere dansk Overlevering; nogle halvvejs ildesindede Formler, der vil binde Folk eller stille Vrede, begynder: „Jeg seer dig med 12 Øjne, 4 med Uls Øjne“ (d. e. de fire af disse er Ulvs Øjne) osv., det følgende synes uklart². Som disse Besværgere gør deres Øjne til Ulvs Øjne, puster den vrede Ragnhild Ulvs Aande fra sig og derigennem Trylle-Ulve. Aandedrættet som Medium har vi genfundet i nytysk Overlevering, men uden Ulvemomentet: „Ich NN thu dich anhauchen“.

7. *Overlevering og Forhistorie*. Vor Formel har sikkert foreligget skreven allerede før den dikteredes for Retten, maaske allerede før Ragnhild lærte den at kende. Det er ikke just Ordet „lesen“ der tyder

¹ Paapeget af Magn. Olsen, Norges Indskrr. m. de ældre Runer III p. 167.

² F. Ohrt, Danmarks Trylleformler I nr. 844 f.

derpaa; thi det betyder her snarest „reciteret“; men det at hele Tillægget „oc siðan þesse orð ero lesen, skall spyta uppá þan er till syngzt“, der i det latinske Brev meddeles paa Norsk ligesom selve Ordformlen, er affattet som en almen Anvisning og nærmest i litterær Stil; „er till syngzt“ efterligner vel et „qui incantatur“ og betegner da næppe at Formlen skulde synges eller „galdres“, idet incantare forlængst var blevet Terminus for at besværges i al Almindelighed. Det er da muligt at Ragnhild har afleveret sin Seddel ved Forhøret, men ogsaa at hun dær har ramset det hele frem i ett, Tillægget indbefattet. (Om Spytningen ved den afgørende Brug i hin Nat virkelig er bleven fuldbyrdet, bliver da usikkert; Lejlighed dertil har Ragnhild i hvert Fald haft, idet hun i Bryllupsnatten ifølge Forhøret holdt sig skjult i Brudekammeret).

For saa vidt Ragnhilds Ulveformel er dannet under Indflydelse af sydligere Landes Overlevering, vilde det her være rimeligt at henvise til, at just Bergen Stad kan have været en vigtig Indfaldsport til Vestnorge for slige og andre senmiddelalderlige Hekse- og Signeformler. Her havde paa Ragnhilds og Baards Tid tyske Købmænd, vel ogsaa Haandværkere, forlængst sat sig fast. Trods Bergentyskernes forholdsvis stærke Isolation fra den indfødte Befolkning har den Slags Gods sikkert haft rig Lejlighed til at sive ud i Staden og dens Omegn. Ragnhild boede i Fuse Sogn i Sdr. Hordaland. Hun nævner at hun som yngre har lært Formlen „a Solla dicto Sukk“, altsaa dog en Nordmand. Denne Solli (eller Sqrli) synes efter Tilnavnet at dømme — Støj, Larm, Tumult; tøjlesløst, letsindigt Levned (Fritzners Ordbog) — ikke at have nydt det bedste Ry; gejstlig var han næppe; det vilde vel ellers været nævnt.

Det er imidlertid næppe helt nødvendigt at antage, at Ulveformlen som saadan, altsaa med Ulvene som spiritus agentes, er importeret. Formlen hører som ovenfor behandlet til de almenevropæiske Tretalsformler, et „Skema“ der kan være kommet til Norden længe før Ragnhilds Dage; Skemaet kan udfyldes paa en Mængde Maader, saavel med Hensyn til de tre Væseners Virksomhed som til deres Art. Tillige er den en Udsendelsesformel (jfr. p. 203). Naar Væsenerne baade i Basel og — som vi formoder — i Bergen er Ulve, behøver her ikke at fore-

ligge Import af en særlig Formel om Ulve, saa oplysende end Basel-formlen turde være for Forstaaelsen; de to Formler er jo tillige forskellige i tredje Led og dermed i Hovedformaalet. Har Ulve og Ulvebid spillet en Rolle ikke blot i Sydens men ogsaa i den hjemlige Magi, er det tænkeligt at en Nordmand selvstændigt har dannet en Formel, efter det kendte Tretalsskema, med Ulve som Emissærer. Og at Ulv og Heks hørte sammen i det gamle Vestnorden, er bevidnet; Heðinn træffer en Troldkvinde som rider paa en Varg (Prosa til Helgakv. Hjörv.); Gygens eller Troldkvindens Hest er Kenning for Ulv: *sváru (hálu) skær*; om *gandr* lig Ulv er talt ovenfor (St. 5). Ogsaa efter nordisk Tro kunde endvidere Mennesker fare i Ulveham; men hvorvidt Ulvene i Bergen- og i Basel-formlen er tænkte som Emanationer af Heksen selv, maa vi lade staa hen. Hvilken Slags Onde (Sygdom?) endelig den „Ulv“ har betegnet, som forbandes i en Sigtunaformel fra 11te Hdr.¹, er vel ikke klaret med Sikkerhed; men ogsaa den kan være sendt af et ondsindet Menneske, og Sigtunabesværgelsen forudsætter da muligvis onde Paaførelsesformler omtrent af Ragnhildformlens Type.

I Enheltheder røber vor Formel, uden for Tillægget, i al Fald ingensteds at den skulde være en Oversættelse fra fremmed Sprog. Vendingen „snúa uppá“ er ikke blot ægte norsk men har ogsaa Rod indenfor norsk Magi. Da Egil Skallagrimsson ved Aar 935 rejser Nidstang mod Kong Erik og Dronning Gunhild, bruger han i sin Formular Ordene „sný ek þessu niði á (hønd)“ og samtidigt drejer han Hestehovedet paa Stangen (Egilssaga cap. 60). Ordene har her fuldt Liv, de er Udtryk for en skabende Ritus; hos Ragnhild er de, som det synes, noget afblegede.

Saa vidt vi kan se, gaar da i Ragnhilds Formel det „evropæiske“ og det hjemlige sammen til en Enhed, som ikke lader sig opløse.

¹ Jfr. Manne Eriksson, o. D. O. Zetterholm, *Fornvännen* 1933 p. 149; Ivar Lindquist, *Religiösa runtexter* I p. 62, der iøvrigt paaviser at denne Ulv har et Sidestykke i gammelgræsk Magi.

